

EL MEMORIAL TANAKA ¹

Lev Trotski

Maig de 1940

---

versió catalana feta per Alejo Martínez – alejomp@lycos.es – des de: “El memorial Tanaka”, *Escritos*, Tom XI, volum 1, Editorial Pluma, Buenos Aires, 1976, pp. 232-248.

La premsa nord-americana considerà sempre el “Memorial Tanaka” un document dubtós.

El 23 d'abril de 1940 el contraalmirall Taussig s'hi referí en el seu interessantíssim informe al Comitè Senatorial sobre Assumptes Navals. El seu propi departament desmentí al contraalmirall Taussig. No és la meua intenció entrar en aquesta controvèrsia. Crec que el contraalmirall Taussig tenia les seues raons pròpies per a parlar i el Departament de Marina les seues per a desautoritzar les seues paraules. Probablement el desmentiment no sorprenqué el contraalmirall. Però, ho repetisc, açò no em concerneix. Pel que conec, el contraalmirall Taussig és un qualificat expert en els costums, els objectius i la política de l'Orient Llunyà. Ell no dubta de l'autenticitat del “Memorial Tanaka”. El *New York Times*, no obstant, en informar sobre aquesta sessió del Comitè Senatorial sobre Assumptes Navals, cregué necessari recordar una vegada més als seus lectors que “els japonesos sempre han insistit en el fet que l'anomenat ‘Memorial Tanaka’, era un invent dels xinesos”. De manera que encara avui, a setze anys de la publicació del “Memorial”, continua essent un document sospitós i discutit.

El “Memorial Tanaka” no és apòcrif. L'anàlisi acurada del seu contingut i la seua forma ho testimonia per si mateix. A més a més, l'autor d'aquestes línies coneix determinats fets que ratifiquen exhaustivament i indiscutible l'autenticitat del “Memorial Tanaka”.

Només un geni de la falsificació podria haver inventat un document tan complex, amb tanta penetració en la situació objectiva i en la psicologia política dels cercles governants del Japó. No obstant, per regla general els genis no es dediquen a la falsificació; utilitzen les seues energies per a complir altres propòsits. Segurament no escassejaren les falsificacions durant la guerra passada i els anys de postguerra. N'hi ha prou amb recordar els notables documents de Sisson sobre la República Soviètica. Per regla general (i no conec excepcions), els documents d'aquest tipus són prou grollers. Tendeixen a reflectir la psicologia dels falsificadors o dels cercles a què estan destinats més

que no la dels individus o grups en el nom de la qual es fa la falsificació. Aqueixos documents són creguts només quan els seus destinataris no estan familiaritzats amb el medi del qual se'n diu que provenen. El govern soviètic estava format per individus totalment desconeguts per a l'opinió pública mundial. No és de sorprendre's, doncs, que se'ls haja pogut adscriure qualsevol objectiu, plantejat de qualsevol manera.

Però les coses són distintes amb el govern imperial de Japó. Es tracta d'un àmbit antic i tradicional. Qualsevol que haja seguit cuidadosament l'evolució de la política japonesa no podrà deixar de reconèixer que el document, amb el seu cínic realisme i el fanatisme gelat propi de la casta governant, prové d'aquest àmbit. El document és creïble. El text és vàlid. No es pot deixar de confiar en el contingut, que parla per si mateix. Japó és avui en dia l'anella més dèbil de la cadena imperialista. La seua superestructura financera i militar es recolza sobre una base de barbàrie agrària semifeudal. Les explosions que se succeeixen periòdicament en l'exèrcit japonès constitueixen només un reflex de la intolerable tensió de les contradiccions socials en el país. El règim com a tal només es manté per la dinàmica de les accions militars. Els fonaments programàtics d'aquestes accions els proporciona el "Memorial Tanaka". Recorde que el "Memorial" es basa en el testament de l'emperador Meiji. Per descomptat aquest testament és un mite. Però l'agressió japonesa està impregnada de tradicionalisme. Alhora que creen una flota gegantina de les més modernes, els imperialistes japonesos prefereixen basar les seues activitats en les antigues tradicions nacionals. Així com els sacerdots posen en boca dels déus els seus pronunciaments i desigs, els imperialistes japonesos atribueixen els seus força moderns plans i maniobres a la voluntat dels augustos progenitors de l'emperador regnant. De la mateixa manera, Tanaka ha satisfet les ambicions imperialistes de les camarilles governants referint-se a l'inexistent testament d'un emperador. El document no és una creació total del cervell del baró Tanaka. Constitueix una generalització dels plans formulats pels dirigents de l'exèrcit i la marina i, en cert sentit, una reconciliació i resum teòric d'aquests plans. Se suposa que hi hagué molts esborranys abans del projecte final, que n'hi hagueren moltes discussions en cercles íntims, "no oficials", i per tant molt influents. L'objectiu era estampar el segell imperial sobre aquestes aspiracions de l'exèrcit i la marina. La condició física i mental del vell emperador determinava que la seua signatura no tingués cap autoritat per als iniciats. Per això els conspiradors imperialistes esperaren que fos coronat l'emperador Hirohito per tal de presentar-li el document, la redacció final del qual, segons tot ho indica, fou realitzada sota la direcció del general Tanaka.

A més d'aquestes consideracions generals, qui escriu aquestes línies està en condicions de testificar els fets següents. El "Memorial Tanaka" es fotografià per primera vegada a Tòquio, en el Ministeri d'Assumptes Navals, i el negatiu s'envià a Moscou. Fui la primera persona, potser, que conegué les traduccions a

l'anglès i al rus del text en japonès. En aqueixa època les relacions amb Japó eren en extrem alarmants per a la política exterior soviètica. L'Orient Llunyà estava mal defès. Les defenses del Ferrocarril Oriental xinès eren pitjors encara. No es parlava aleshores de vendre el ferrocarril als japonesos, no tant perquè Moscou no voldria vendre'l sinó fonamentalment perquè Tòquio no tenia cap interès en comprar-lo; es preparava per a aconseguir-lo de franc.

En aqueix període Moscou oferí insistentment a Tòquio la conclusió d'un pacte mutu de no agressió. Tòquio se'n evadí diplomàticament amb el pretext que les coses encara no estaven madures per a signar un tractat així. Encara es considerava als tractats amb certa serietat. En pocs anys més es constituiria en una regla general que un pacte de no agressió mútua fos el millor preludi d'una invasió militar. Però aleshores Japó preferia evadir-se a tota costa.

Moscou mai tragué els ulls d'Orient. D'una banda, estava l'amenaça constant dels plans japonesos. D'altra banda, es gestava la revolució xinesa de 1925-1927. Hom dipositava grans esperances en la revolució xinesa, que tenien en compte la seguretat de les possessions soviètiques en l'Orient Llunyà i del Ferrocarril Oriental xinès. Qui escriu no estava entre els membres del govern que opinaven que calia lliurar el Ferrocarril Oriental xinès als japonesos tan aviat obtingueren el control de Manxúria.

Però no podíem saber per endavant quant duraria la revolució xinesa ni si assoliria l'èxit. El militarisme japonès era una realitat, molt palpable, força agressiva. La revolució xinesa era qüestió del futur. No és de sorprendre's, doncs, que ambdues branques del Servei d'Intel·ligència Soviètic (la que complia funcions militars i la GPU) tingueren ordre d'observar curosament tots els moviments dels japonesos, tant en el terreny diplomàtic com en el militar. El Servei d'Intel·ligència Militar estava sota una doble jurisdicció: la del Departament de Guerra i la de la GPU. El Departament de l'Exterior de la GPU estava dirigit per un vell bolxevic, Triliser, que posteriorment fou remogut del seu càrrec i aparentment liquidat junt amb moltes altres persones. Berzin, un vell bolxevic letó, dirigia la Intel·ligència Militar. Jo no estava molt al tant de l'organització de la nostra agència al Japó per interessar-me poc els aspectes tècnics de la qüestió. Descarregava aquestes tasques en els meus ajudants, primer en Sklianski, després en Unstxlitx i, en certa manera, en Rosengoltz. Deixem recordar que Sklianski, un dels organitzadors més destacats i meritoris de l'Exèrcit Roig, s'ofegà als Estats Units en 1924 o 1925 mentre remava en un llac. Unstxlitx desaparegué; evidentment el liquidaren. Rosengoltz fou afusellat per decisió d'un tribunal.

Per tant, se sotmetien a la meua consideració els assumptes relatius al Servei d'Intel·ligència només en casos excepcionals, de gran importància militar o política. És precisament el que succeí en l'oportunitat a què m'estic referint.

Ja en aqueixa època el Servei d'Intel·ligència Exterior soviètic es podia jactar d'èxits res casuals. El partit comptava amb moltes persones que havien passat per una seriosa escola conspirativa, molt al tant tots ells dels mètodes i subterfugis de la policia i el contraespionatge. Els ajudava en el seu treball la seua experiència internacional; molts havien estat exiliats en diversos països, la qual cosa els donava una àmplia perspectiva política. Tenien amics personals per tot arreu. Ni els mancava l'ajuda abnegada dels elements revolucionaris dels distints llocs. En moltes institucions governamentals dels països capitalistes els funcionaris de baixa categoria simpatitzaven prou amb la Revolució d'Octubre. Si se sabia com fer-ho, es podia utilitzar la seua simpatia en benefici del poder soviètic. I se l'utilitzava. La xarxa d'agències estrangeres encara estava molt poc desenvolupada, incompleta, però en compensació algunes afortunades connexions individuals a vegades produïen resultats inesperats i extraordinaris. Zerzinski, llavors cap de la GPU, es referí més d'una vegada amb satisfacció a les extraordinàries fonts d'informació amb què comptava al Japó.

Tanmateix el caràcter tancat dels japonesos i de la seua habilitat per a guardar secrets (que procedeix de les condicions específiques, tan particulars, del seu ambient nacional i de com de inaccessible és l'idioma japonès per a la immensa majoria dels estrangers), cal tenir en compte que aquesta habilitat, no obstant, no és absoluta. La descomposició del vell sistema no sols s'expressa en el fet que alguns oficials joves, de tant en tant, maten els ministres que els resulten inconvenients. També succeeix que oficials menys patriotes, cansats dels costums espartans, cerquen fonts d'ingressos marginals. Conec casos de funcionaris japonesos importants assignats a consolats en països europeus que revelaren secrets vitals a canvi de sumes relativament modestes.

Zerzinski s'integrà al Buró Polític després de la mort de Lenin. Stalin, Kamenev i Zinoviev donaren aquest pas per tal d'atreure's l'honest però vanitós Zerzinski. Assoliren un èxit total. Zerzinski era molt xerrador, de temperament força exaltat i explosiu. Aquest home de ferro, que havia complit dures condemnes a treballs forçats, posseïa trets absolutament infantils. Una vegada, en una sessió del Buró Polític, es jactà que aviat atrauria a Borís Savinkov a la Unió Soviètica i l'arrestaria. La meua reacció fou molt escèptica. Però Zerzinski demostrà que estava en la veritat. Savinkov fou atret a territori soviètic per agents de la GPU i arrestat allí. Poc després Zerzinski expressà les seues esperances d'agafar de la mateixa manera a Wrangel. Però aquesta expectativa no es materialitzà perquè Wrangel demostrà ésser més caut. Força sovint, sense donar cap detall tècnic (que ningú li preguntava tampoc), es jactava dels èxits del nostre espionatge en l'exterior, especialment al Japó. En 1925, un dia d'estiu o de començaments de la tardor, Zerzinski es referí molt excitat a la possibilitat d'aconseguir un document japonès d'extrema importància. Afirmà com en èxtasi que aquest sol document podia provocar insurreccions internacionals,

esdeveniments de gran importància, la guerra entre el Japó i els Estats Units, etcètera. Com sempre en aqueixes oportunitats, fui més escèptic encara.

“Les guerres no les provoquen els documents”, li objectí a Zerzinski. Però ell insistí: “Vostè no té idea de la importància d’aquest document; és el programa dels cercles governants, aprovat pel Mikado en persona; es refereix a la conquesta de Xina, la destrucció dels Estats Units, la dominació del món.”

“No hauran enganyat el seu agent?, vaig preguntar. Per regla general ningú escriu documents d’aqueixa mena. ¿Per què haurien de posar en el paper plans com aqueixos? Zerzinski mateix no estava molt segur sobre aquest punt. Replicà, com per a dissipar els seus propis dubtes: “En aqueix país fan tot en nom de l’emperador. Per tal de justificar les seues mesures i la seua política arriscades, i les grans despeses de l’exèrcit i l’armada, els militars i els diplomàtics intenten temptar el Mikado amb una perspectiva colossal, també indispensable per a les aventures polítiques en què s’estan embarcant. Per això Tanaka ha escrit un informe especial per a l’emperador sobre els plans dels cercles militars, informe que l’emperador ha aprovat. Rebrem una còpia fotogràfica del document directament des dels arxius del Ministeri de Relacions Exteriors.”

Recorde que Zerzinski mencionà la suma que es pagaria per la còpia fotogràfica. Era prou modesta, al voltant de tres mil dòlars nord-americans. Per Zerzinski m’assabentí que la GPU fruïa dels serveis d’un funcionari de molta confiança que tenia accés directe als arxius secrets del Ministeri de Relacions Exteriors de Japó. En el lapse de poc més d’un any havia proporcionat informació molt valuosa i es caracteritzava per una gran precisió i consciència en el compliment de les seues obligacions d’espia estranger. Estava prou familiaritzat amb els arxius i amb la importància relativa dels distints documents. Aquest funcionari proposà copiar el document, però el representant de la GPU, seguint instruccions de Moscou, li exigí còpies fotogràfiques. Era molt més difícil. Calia introduir un tècnic de la GPU en les oficines del ministeri o ensenyar al funcionari l’art de la fotografia. Aquestes dificultats tècniques demoraren l’obtenció del document. Es feren diverses còpies de cada pàgina, i després s’enviaren els negatius per dues o tres rutes diferents. Totes les còpies arribaren sanes i estàlvies a Moscou.

He d’admetre que no puc recordar ara (potser no m’interessà el fet en aquell moment) si l’agent japonès era un sincer partidari del règim soviètic, un agent llogat o una combinació d’ambdós. L’última alternativa és la més probable. El nombre de simpatitzants nostres al Japó era molt reduït.

“El document ha arribat!”, anuncià alegrement Zerzinski. On estava? S’estava revelant el negatiu. La revelació es feia sense inconvenients i els nostres experts

japonesos l'estaven traduint. Estaven molt commoguts pel contingut de les primeres pàgines. Trífiser em forní una traducció (o potser fou Unstxlitxt).

Com a cap del Departament de Guerra jo estava, naturalment, molt interessat en els problemes de l'Orient Llunyà, però hi havia a més un altre element. Durant el primer període del règim soviètic, fins a febrer de 1918, jo estiguí a càrrec del Departament de Relacions Exteriors. Quan Chicherin, la llibertat del qual aconseguírem a canvi de la de diversos presoners anglesos, arribà d'Anglaterra, fou nomenat delegat meu. Quan em passí al Departament de Guerra, Chicherin, que havia exercit molt bé el seu càrrec, fou nomenat comissari del poble de relacions exteriors en ésser designat jo per al Consell de Comissaris del Poble i el Comitè Executiu Central dels Soviets. Com a membre del Buró Polític sovint revisava junt amb Chicherin els documents diplomàtics més importants. D'altra banda, sempre que em calgué l'ajuda diplomàtica durant la Guerra Civil em posí en contacte directe amb Chicherin.

En 1923 la "troica" (Zinoviev-Kamenev-Stalin) intentà allunyar-me de tota la supervisió de la política exterior. Se li assignà formalment aquesta funció a Zinoviev. No obstant, les antigues relacions i, per així dir-ho, l'antiga jerarquia no oficial continuaven essent molt fortes. Encara en 1925, quan ja m'havia allunyat del Departament de Guerra i hom m'havia encarregat del modest Comitè de Concessions, se'm designà, com a membre del Buró Polític, per a dirigir el Comitè d'Assumptes de l'Orient Llunyà, Japó i Xina. Eren membres d'aquest Comitè Chicherin, Voroshilov, Krasin, Rudzutak i d'altres.

Stalin en aqueixa època encara es cuidava d'aventurar-se en les arenes esvaroses de la política internacional. En general, escoltava i mirava, formulava la seua opinió o simplement votava després que altres expressaren el seu pensament.

Zinoviev, que estava formalment a càrrec dels assumptes diplomàtics, tendia, com tots ho sabien, a caure en el pànic sempre que sorgia una situació difícil. Tot açò explica àmpliament per què se'm transmeté directament el document que arribà de Tòquio.

He de reconèixer que l'amplitud del plans, el messianisme fred i mancat de tot escrúpol de la camarilla burocràtica del Mikado m'aclaparà. Però el text del document no em despertà el menor dubte, no sols perquè coneixia la seua història sinó per la seua validesa intrínseca.

Si suposem que els xinesos s'ho feren per a trobar el falsificador ideal per a fabricar aquest document, queda en peu la qüestió de com arribà aquesta falsificació xinesa al Ministeri de Relacions Exteriors de Japó en qualitat de document secret especial. ¿Fou el mateix ministre de relacions exteriors qui s'ho féu per a transmetre el fals document xinés fent-lo passar com un document japonès genuí? Aquesta suposició és totalment fantàstica. Els

japonesos no podien tenir el menor interès a fer circular aqueix document fent-lo passar com vertader. Ho demostraren exhaustivament en dir que era una falsificació quan fou publicat.

En les oficines del Servei d'Intel·ligència es revelà el negatiu, es traduï, i tant l'original com la traducció foren enviats immediatament al Kremlin. Les pel·lícules estaven encara humides i la traducció en esborrany. Després feren falta moltes correccions. ¿Els altres membres del Buró Polític conegueren el document alhora que jo o poc després? No ho recorde amb claredat. En tot cas, quan es reuní el Buró Polític ja el coneixien tots els seus membres. Encara que les relacions personals estaven aleshores ja molt deteriorades, tots els components del Buró Polític semblaren apropar-se circumstancialment a causa del document. El tema de la discussió preliminar fou, naturalment, la voracitat dels japonesos. Es parlà amb sorpresa tenyida d'admiració envejosa d'aqueixa megalomania en què es combinaven notablement el misticisme i el cinisme.

“No serà un poema, una falsificació?”, preguntà Bukharin, a qui, malgrat la seua credulitat infantil, li encantava, quan es presentava l'ocasió propícia, jugar a l'estadista cautelós. Zerzinski explotà com era el seu costum.

“Ja els vaig explicar (va dir, parlant amb un accent polonès que sempre es feia més pronunciat quan s'excitava) que aquest document ens l'ha enviat un agent de confiança provada, i que el document estava guardat en la secció més secreta del Ministeri Naval. El nostre agent introduí el nostre fotògraf en les oficines. Ell no sabia manejar la càmera. ¿Opinen vostès que els almiralls japonesos han posat un document falsificat en els seus arxius secrets? Originàriament en el Ministeri Naval no hi havia còpies d'aqueix document. Es guardava en l'arxiu personal de l'emperador i hi havia una sola còpia en el Ministeri de Relacions Exteriors. Després el Ministeri de Guerra i el Naval demanaren una còpia cadascun d'ells. El nostre agent s'assabentà del moment exacte en què arribaria una còpia del Ministeri de Relacions Exteriors. Es prengueren extremes precaucions en el moment de lliurar-lo. El nostre agent pogué arribar a ell només gràcies a què finalment arribà una còpia al Ministeri Naval. Poden pensar que tot açò es féu per un frau?”

Quant a mi, repetisc que no dubtava de la seua autenticitat, encara que únicament fos per la seua validesa intrínseca. “Si suposem per un moment (diguí) que aquest document és una falsificació, hem de suposar també que la falsificació és obra dels mateixos japonesos. Per a què? Per a vendre'ns-ho per dos o tres mil dòlars? Per a enriquir amb aqueixa quantitat les arques del Ministeri de Marina? O voldrien provocar-nos, espantar-nos? Però ja coneixíem les seues ambicions, encara que no, segurament, a tal escala. Saben que malgrat les provocacions estem fent tot allò de possible per tal d'evitar un conflicte. Un document programàtic no podria canviar de cap manera la nostra política.”

La discussió sobre aquest punt acabà ràpidament. Totes les circumstàncies i els detalls tècnics, que per descomptat no recorde, no deixaven lloc a dubtes sobre l'autenticitat del document. Es plantejà l'altre problema. Què fer? Teníem amb nosaltres una càrrega de pólvora de gran poder explosiu. Corríem naturalment el perill de volar tots. Des de qualsevol punt de vista era inoportú publicar-lo en la premsa soviètica. En primer lloc, açò revelaria a les autoritats japoneses que un agent d'extraordinari valor estava al servei del nostre espionatge. Zerzinski no accediria a açò de cap mode. Molt més importants eren les raons polítiques. Els plans del Japó s'estenien a diverses dècades. Al Kremlin li interessava guanyar uns quants anys, tal vegada uns mesos. Afavoríem els japonesos de diverses maneres. Férem concessions força grans. Ioffe, el nostre diplomàtic més intel·ligent, més curós i suau, estava en funcions al Japó. La publicació d'aquest document a Moscou seria el mateix que dir-los obertament als japonesos que estàvem cercant un conflicte. Immediatament pujarien les accions a favor dels sectors més bel·licistes de l'exèrcit i l'armada de Japó. Era absolutament irracional provocar el Japó publicant aquest document a què, d'altra banda, no se li donaria crèdit en l'estranger. Zinoviev primer proposà que es publicués el document en el periòdic *Internacional Comunista*. Amb això el govern quedaria al marge. Però ningú en volgué saber res i Zinoviev no insistí en la seua precipitada proposta. Proposí un plans que havia elaborat abans d'anar a la sessió del Buró Polític. Calia publicar el document a l'estranger i, sense minorar els seus efectes, evitar que se'l relacionés de qualsevol manera amb Moscou, que despertés desconfiança, que es comprometés els agents de la GPU al Japó. Però on? El lloc de la seua publicació literalment s'oferia ell sol, és a dir, els Estats Units. Proposí que, després de traduir el document a l'anglès, un amic de la República Soviètica als Estats Units, home de confiança i autoritat, el transmetés a la premsa. En aqueixa època encara no s'havia constituït en una professió anomenar-se amic de la Unió Soviètica. Els amics eren molt pocs, i menys inclús les personalitats importants i influents. La tasca resultà força més difícil del que jo havia suposat.

Teníem la idea que ens arrabassarien el document de les mans. Zerzinski esperava recuperar fàcilment les despeses de la nostra agència japonesa. Però no fou així, en absolut. No era molt fàcil donar una versió creïble de com s'aconseguí el document. Qualsevol referència a la font real, és a dir la GPU, provocaria major desconfiança. En Amèrica del Nord simplement s'opinaria que la GPU havia fabricat el document per tal d'enverinar les relacions entre els Estats Units i Japó.

Cuidadosament es féu a Moscou la traducció a l'anglès, que es remeté junt amb les fotocòpies del document a Nova York, i s'hi eliminà tota empremta que pogués permetre establir alguna connexió entre el document i Moscou.

No cal oblidar que açò ocorregué durant l'administració del president Coolidge i el secretari Hughes, és a dir, una administració molt hostil envers la Unió Soviètica. Era molt justificat el temor que els experts enemics simplement declararen que el document era una falsificació de Moscou. És un fet que moltes vegades es declara genuïns a documents falsos i falsificacions a documents autèntics. Pel que jo sé la premsa nord-americana no féu cap referència a què Moscou fos el punt clau des d'on havia arribat el document a Nova York. No obstant, no hi hagué "malícia" per part de Moscou en aquest assumpte, almenys que es considere com a tal treure un document dels arxius secrets d'una potència enemiga. No se'ns passà pel cap un altre mode de fer conèixer el document a l'opinió pública mundial que mitjançant la seua publicació en la premsa nord-americana sense indicar el seu origen i camuflant-lo el millor possible. En aqueixa època la Unió Soviètica encara no tenia representants diplomàtics als Estats Units. Al front de l'Amtorg estava l'enginyer Bogdanov. Ell i els seus col·legues, avui molt més coneguts i influents, compliren tota mena de missions diplomàtiques. No puc recordar ara a quin d'ells se li encomanà la tasca de trobar una persona competent entre els nord-americans perquè servís d'intermediari a fi de posar el document en circulació. De totes maneres no és difícil verificar-lo ja que s'oferí el document a les publicacions més influents segons la seua ordre d'importància.

D'acord amb determinades indicacions, el Mikado signà el "Memorial Tanaka" al juliol de 1927. En aqueix cas és obvi que el document hauria arribat a Moscou abans que el Mikado realment el signés. Com ja hem dit, havia estat discutit en les altes i exclusives esferes de l'exèrcit, l'armada i el cos diplomàtic de Japó. Era precisament en aqueix període que els ministres interessats tindrien accés a les còpies. Tanaka fou nomenat premier a l'abril de 1927. Bé pot haver assolit el lloc per haver-s'hi compromès a obtenir la sanció de l'emperador per a aquest document de l'ala extrema dels militaristes i els imperialistes. ¿Per què les autoritats japoneses diuen que el "Memorial Tanaka" és una falsificació *dels xinesos*? Evidentment no coneixien el rol que exercí Moscou en la publicació d'aquest document. La seua aparició en la premsa nord-americana i no en la soviètica naturalment els ha inspirat la idea que d'alguna manera havia caigut en mans dels xinesos, els que s'afanyaren en enviar-lo als Estats Units.

És difícil d'entendre per què Moscou, que és qui millor informat està sobre l'assumpte, persisteix en el silenci sobre el "Memorial Tanaka". La còpia fotogràfica de l'original es rebé a Moscou en circumstàncies que eliminaven tot dubte sobre la seua autenticitat. Aquest notable document s'envià a l'estranger, és a dir als Estats Units, des de Moscou, des del Kremlin. Encara avui, estranyament, se sospita de la seua autenticitat. Moscou Roman mut. Per cert que en el seu moment Moscou tenia àmplies raons per a ocultar la seua participació en la publicació del "Memorial Tanaka". La raó fonamental era no provocar Tòquio. Açò explica per què el Kremlin apel·là a una via indirecta per

a donar-lo a publicitat. Però la situació ha canviat dràsticament en la dècada i mitja transcorreguda des d'aleshores. Moscou és perfectament conscient que les condicions tècniques, les consideracions conspiratives que obligaren originàriament a ocultar la font de la informació, han desaparegut fa molt. Els individus involucrats foren reemplaçats (i la major part afusellats), els mètodes han canviat. La fugida al Japó del general Lutxkov, un important funcionari de la GPU, marca una línia divisòria entre dues etapes en la direcció de l'espionatge. Inclús si Lutxkov no lliurà els seus agents anteriors a mans dels japonesos (i la seua conducta em porta a creure que revelà tot allò que sabia), Moscou fa molt que ha d'haver eliminat precipitadament tots els agents i canviat les connexions, en vista del perill que representava Lutxkov. Des de tot aspecte el silenci del Kremlin és absolutament incompreensible.

És de suposar que es tracta de l'extrema cautela que sovint porta Stalin a ignorar consideracions importants en funció d'altres secundàries i petites.

És més que probable que aquesta vegada tampoc Moscou desitge causar-li cap problema a Tòquio en vistes de les negociacions que s'estan portant a terme amb l'esperança d'arribar a un acord més estable i durador. Totes aquestes consideracions, no obstant, perden importància a mesura que la guerra mundial s'expandeix en cercles concèntrics cada vegada més amplis i Japó només espera que es presente l'oportunitat en l'Orient Llunyà abans de donar el pròxim pas cap a la realització del "Memorial Tanaka".

Em pregunte: per què no he relatat abans aquest episodi, que fa llum sobre un dels documents polítics més importants de la història moderna? Simplement, perquè no he tingut ocasió de fer-ho. En l'interval entre la reunió del Buró Polític de 1925, quan es plantejà per primera vegada la qüestió del document Tanaka, i el moment en què em trobí exiliat a l'estranger i amb possibilitats de seguir més atentament els problemes internacionals, han transcorregut els anys de la cruel lluita interna, l'arrest, l'exili a l'Àsia central i després a Turquia. El document Tanaka ha quedat dormint en els amagatalls de la meua memòria. El curs dels esdeveniments dels darrers anys en l'Orient Llunyà ha corroborat el programa Tanaka de tal manera que dissipa tot dubte sobre l'autenticitat d'aquest document.

---

¹ "El memorial Tanaka", *Quarta Internacional*, 1 de juny de 1941.